

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

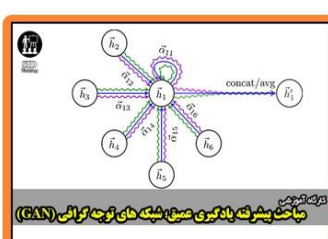

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

اهمیت خاک و زمین از دیدگاه قرآن

میلاد بی ریا* ۱، مرضیه بختیاری فر ۲، سعید خدابخشی ۳

دانش آموخته کارشناسی ارشد مهندسی علوم خاک، دانشگاه شهید چمران اهواز

دانشجوی کارشناسی مهندسی علوم خاک، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

دانش آموخته کارشناسی ارشد علوم خاک، دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

(milad.biria1990@gmail.com)

چکیده

خاک بخش زنده ای از کره ی زمین است که زندگی همه ی موجودات زنده به آن وابسته است. قرآن کریم، توجه و عنایت ویژه ای به طبیعت و عناصر موجود در آن دارد، که در این میان خاک از مهمترین عناصر طبیعت به شمار می رود؛ که در کنار آن زمین نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. از جمله ی آیاتی که به خاک اشاره شده، (ملک، ۱۵)، (نوح، ۱۹)، (نمل، ۶۱)، (ذاریات، ۲۰)، (طه، ۵۳)، (بقره، ۶۱)، (یونس، ۲۴)، (فصلت، ۳۹)، (زخرف، ۱۰)، (مرسلات، ۲۵)، (حج، ۵)، (قمر، ۱۲)، (یوسف، ۵۵)، (اعراف، ۶۹)، (زلزله، ۴) و (اسراء، ۴۴) می باشد. همانگونه که در آیات گفته شد، در قرآن بیان شده که خاک محل رویش گیاهان است و می تواند به عنوان رکن اصلی کشاورزی محسوب شود. هدف از این پژوهش، بررسی اهمیت خاک و زمین از دیدگاه قرآن بود. بنابراین مشاهده شد که در آیات بسیاری از قرآن کریم به اهمیت خاک پرداخته شده، که این مسئله اهمیت بالای خاک و زمین را در قرآن نشان می دهد.

واژگان کلیدی: خاک، زمین، کشاورزی، قرآن.

مقدمه

در کشاورزی، خاک خوب از جمله مهم ترین عوامل موثر در تولید محصولات کشاورزی به ویژه در بخش زراعت و باغبانی می باشد. حاصلخیزی خاک در کنار فراهمی آب از عوامل بهبود عملکرد گیاهان زراعی محسوب می گردد. حاصلخیزی یا به بیان بهتر، توانایی خاک در فراهم ساختن عناصر مورد نیاز جهت تغذیه و رشد گیاه و دسترسی به یک خاک مرغوب و با کیفیت، ویژگی ای نیست که در کوتاه مدت دست آید. هر چند که در اثر اقدامات انسانی ممکن است در کوتاه مدت از دست برود. بنابراین، از جمله اهداف بیشتر روش های زراعی، مانند کشاورزی پایدار، حفظ حاصلخیزی و صفات مرتبط با خاک است. البته توجه به کمیت خاک حاصلخیز نیز بسیار مورد توجه است. کمیت خاک مسئله ای است که به شدت تحت تاثیر پدیده ی فرسایش قرار می گیرد. در طول تاریخ کشاورزی تمدن های بشری، بی توجهی یا سوء مدیریت منابع آب و خاک از جانب انسان از جمله عوامل مستقیم نابودی یک تمدن ذکر شده است. هر چند که برخورداری از منابع آب و خاک و جوامع گیاهی مطلوب نیز انگیزه ی مهمی جهت هجوم سایر اقوام تجاوزگر در تاریخ بیان شده است (۲).

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

روند فرسایش خاک در کشور از سیر صعودی چشم‌گیری را برخوردار بوده و هم‌اکنون ایران مقام نخست فرسایش خاک جهان را دارد. میانگین فرسایش خاک در ایران سه برابر کشورهای آسیایی است. برای تشکیل یک سانتی‌متر خاک صرف زمانی در حدود سیصد سال نیاز می‌باشد. در حالیکه ممکن است در عرض چند روز یا چند ماه نتیجه‌ی سال‌ها زمان تشکیل آن، در اثر مدیریت غلط از بین برود. این مسئله نشان‌دهنده‌ی اهمیت زیاد خاک می‌باشد. صرف نظر از شرایط محیطی و فرسایش‌های آبی و بادی، بسیاری از عوامل فرسایش خاک بطور مستقیم تحت تاثیر عوامل انسانی قرار دارند. میانگین فرسایش خاک در ایران سالانه ۱۵ تن در هکتار می‌باشد. که با احتساب این مورد، سرانه‌ی خاک هر شهروند ۰/۲ هکتار می‌باشد. در حالیکه متوسط سرانه‌ی خاک در جهان برای هر فرد حدود ۰/۵ هکتار می‌باشد (۳). در ادامه به اهمیت زمین و خاک از دیدگاه قرآن خواهیم پرداخت.

مطالب اصلی

اهمیت زمین و خاک در قرآن

در دین اسلام به اهمیت خاک، توجه و سفارش شده است. در قرآن، آفرینش انسان از خاک (تراب) ۶ بار، از گل (طین) ۸ بار و از گل خشک (صلصال) ۴ بار، صحبت شده است. واژه‌های تراب، طین و صلصال مکمل یکدیگر بوده و با هم تناقضی ندارند. بدین معنی که هر یک، مرحله‌ای از آفرینش انسان را توصیف می‌کنند. خداوند انسان را از گل آفرید که مخلوطی از آب و خاک بود؛ سپس این گل، شکل یافت و خدا از روح خود در آن دمید و مطابق دستور او که فرمود "ایجاد شو" به شکل آدم تجسم یافت. قرآن بیان می‌کند که نه تنها آفرینش حضرت آدم، بلکه همه‌ی انسان‌ها به همین صورت بوده و همانطور که خاک از مواد آلی و غیر آلی تشکیل یافته، بدن انسان نیز از مواد آلی و معدنی به وجود آمده است. آیه‌ی مناسبی که روند آفرینش انسان را به صورت خلاصه بیان می‌کند، آیه‌ی ۵۵ سوره‌ی طه است: ((شما را از خاک آفریدیم و به خاک برمی‌گردانیم و بار دیگر از خاک خارج می‌کنیم)). (۱ و ۴).

مراحل آفرینش انسان و مواد بکار رفته در آفرینش او در سوره‌های متعدد قرآن از جمله انعام، حج، مومنون، مومن، روم، سجده، رحمان، مرسلات و طارق آمده است. در هر یک از این سوره‌ها به بخشی از این مراحل پرداخته شده و واژگان بکار رفته برای هر مرحله متفاوت است. برای مثال، مراحل خاک (تراب)، اسپرم (نطفه)، لخته‌ب چسبیده (علقه) و تکه گوشت (مضغه) در سوره‌ی حج آیه‌ی ۵ آمده است. حال آن که در سوره‌ی مومنون آیه‌ی ۱۲، گل (طین) به جای خاک (تراب) بکار رفته است. در سوره‌ی رحمان، آیه‌ی ۱۴ فقط به گل خشک (صلصال) اشاره شده و مراحل دیگر شامل تراب، طین، نطفه، علقه و مضغه ذکر نشده‌اند. هم‌چنین در سوره‌ی انعام، آیه‌ی ۲ به طین و در سوره‌ی روم، آیه‌ی ۲۰ به تراب و انسان کامل اشاره شده و بقیه‌ی مراحل ذکر نشده‌اند. خاک اگرچه دنیایی از شگفتی‌ها است، ولی اکثر مردم توجهی به اهمیت خاک ندارند. تمام مواد از نباتات و خود نباتات از خاک گرفته می‌شوند. قرآن می‌فرماید: ((وَاسْتَمِعْكُمْ فِيهَا)) (هود، ۶۱). یعنی زمین را آباد می‌کنیم (۱ و ۴).

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

در قرآن به دفعات از واژه های زمین استفاده شده که در اکثر آنها به اهمیت توجه به زمین (و بطور غیرمستقیم توجه به خاک) اشاره شده است. برخی ویژگی های زمین در قرآن عبارتند از (۵) :

جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا فَامشُوا فِي مَنَاكِبِهَا (ملک، ۱۵) رام است،

الارض بساطا (نوح، ۱۹) مهین است،

جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا (نمل، ۶۱) محل زندگی است،

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ (ذاریات، ۲۰) کلاس درس است،

جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا (طه، ۵۳) گهواره است،

تُنَبِّئُ الْأَرْضُ (بقره، ۶۱) مواد غذایی خود را در اختیار ما می گذارد،

وَأَزَيَّنَّتْ (یونس، ۲۴) خودش را برای ما آرایش می کند،

تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً (فصلت، ۳۹) آب و بذر ما را می پذیرد،

جَعَلَ لَكُم فِيهَا سُبُلًا (زخرف، ۱۰) به ما راه می دهد،

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا (مرسلات، ۲۵) زنده می ما را حمل و مرده می ما را بایگانی می کند

تَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً (حج، ۵) آرام و بی سرو صدا در حرکت است،

فَجَرَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا (قمر، ۱۲) آب زلال را بایگانی و به ما می دهد،

خَزَائِنِ الْأَرْضِ (یوسف، ۵۵) گنج ها و معادن را برای ما حفظ می کند،

بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ (اعراف، ۶۹) زمین وجود با برکتی است،

تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا (زلزله، ۴) حوادث ما را می گیرد و ضبط می کند،

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ (اسراء، ۴۴) تسبیح خدا دارد.

در روایات آمده است که ما درباره های زمین مسئول هستیم (إِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّىٰ عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبِهَائِمِ). ما حتی درباره های قطعات زمین هم مسئول بوده و نباید زمین را رها کرد. پیغمبر اکرم (ص) فرمود اگر آب و خاک باشد و مردم از جای دیگر گندم بخورند، این مردم مورد لطف خدا نیستند (مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَابًا ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ). حضرت علی (ع) فرمود: (مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَابًا ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ). یعنی کسی که با داشتن آب و خاک، باز هم فقیر باشد، از رحمت خداوند متعال دور است (۱ و ۴).

نتیجه گیری

اولین همایش ملی رهیافت های علوم کشاورزی در پرتو قرآن

اسفند ماه ۱۳۹۴

دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

همانگونه که مشاهده می‌شود، خاک در کتاب قرآن بسیار مورد اهمیت بوده و در آیات بسیاری از آن صحبت شده است. می‌بینیم که خداوند متعال از یک سو انسان را از گِل می‌آفریند و از سوی دیگر برای مجازات انسان‌های گناهکار بارانی از گِل بر سرشان می‌بارد. علاوه بر این، خداوند انسان را از خاک می‌آفریند. گاهی در اوج انسانیت خویش از گِل پرنده‌ای می‌سازد که با ترنم نسیم رحمت به پرواز درمی‌آید و گاه از گِل بنایی می‌سازد که گرچه در ظاهر به سمت آسمان است، اما حقیقتش فرورفتن در پست‌ترین مرداب‌های زمینی است.

همچنین همانگونه که در آیات گفته شد، در قرآن بیان شده که خاک محل رویش گیاهان است و می‌تواند به عنوان رکن اصلی کشاورزی محسوب شود. بنابراین در آیات بسیاری از قرآن کریم به اهمیت خاک پرداخته شده، که در متن به آن اشاره شد. روشن است آنچه که در این مقاله گفته شد تنها جنبه‌های مادی خاک بود. در حالی که خاک از جنبه‌های معنوی نیز قابل بررسی و مطالعه است که پرداختن به این مسئله از حوصله‌ی این مقاله خارج می‌باشد.

منابع

- (۱) قرآن کریم.
- (۲) آینه‌بند، ا. ۱۳۸۶. اکولوژی بوم نظام‌های کشاورزی (تألیف)، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز، ۳۷۴ ص.
- (۳) آینه‌بند، ۱۳۹۱ (ب). اصول و مبانی کشاورزی پایدار (تألیف)، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز، ۳۳۱ ص.
- (۴) آینه‌بند، ا. ۱۳۹۳. قرآن و دانش کشاورزی (تألیف)، انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۸۴ ص.
- (۵) ابراهیم، ا. ۱۳۹۱. وبگاه حوزه.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

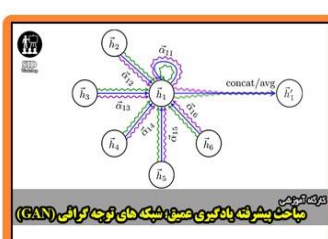

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

مباحث پیشرفته یادگیری عمیق؛ شبکه های توجه گرافی (Graph Attention Networks)

کارگاه آنلاین مقاله نویسی IEEE و ISI ویژه فنی و مهندسی